

HASAN MAZHAR PAŞA: EN SON DERSİNİ, CENAZE TÖRENİNİ ENGELLEMEK İSTEYEN İŞGAL KUVVETLERİNE VERDİ

Hasan Mazhar Paşa: His Last Lesson was his Funeral Against the Occupying Forces

Cihat Çınar Başekim¹

¹Prof. Dr., Bayındır İçerenköy Hastanesi

ÖZ

Hasan Mazhar Paşa ülkemizde modern anatomi biliminin kurucularındandır. Paris'te yaptığı ihtisasının ardından yurda döndükten sonra yaklaşık 40 yıl bu alanda çalışmış, dersler vermiş ve kitaplar yazmıştır. 1920 yılında öldü. Cenazesi için tıbbiye binasında bir cenaze töreni düzenlenmek istendi. Töreni İngiliz işgal kuvvetleri engellemeye çalışır. Ancak tıbbiyelilerin kararlı duruşları sayesinde töreni engelleyemeyeceklerini anlayan İngiliz askerleri geri çekilmek zorunda kalmıştır. Tıbbiyeden Karacaahmet mezarlığına kadar öğrenciler tarafından taşınan cenaze burada defnedilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Hasan Mazhar; Anatomi; Biyografi.

ABSTRACT

HasanMazhar Pasha is one of the founders of modern anatomy in Turkey. After studying his specialty in Paris, he came back to homeland and worked for almost 40 years in this area, gave lectures and published books. He died in 1920. After he passed away, faculty students wanted to make funeral for him at the faculty building. English occupying forces tried to prevent the ceremony. However with the medical school standing firm, English soldiers had to draw back. His coffin was carried by the students from the medical school to Karacaahmet cemetery and he was buried there

Keywords: Hasan Mazhar; Anatomy;Biography.

Hasan Mazhar Paşa (Mazhar Süleyman) ülkemizde modern anatomi biliminin kurucularındandır. ¹⁻¹⁰ 1845'de doğdu.

1869'da Mekteb-i Tıbbiye-i Şahane'den tabip yüzbaşı olarak mezun oldu (Şekil 1).

1869-1871 arasında Haydarpaşa Seririyat Hastanesi'ndeki iki yıllık staj eğitimini tamamladı.

1871-1874 arasında Paris'e gitti, anatomi ve cerrahi ihtisasları yaptı.

1874'de yurda döndü. Binbaşı oldu. Haydarpaşa Askeri Hastanesi'nde operatörlük yaptı.

1875-1877 arasında Karadağ ve Rus Muharebelerinde fırka hekimi, cerrah, başhekimlik gibi görevlerde bulundu.

1878'de İstanbul'da askeri tıp okullarında Teşrih Muavinliği (Anatomi Doçentliği) görevine atandı.

LokmanHekimDergisi, 2015;5(2):84-87

Geliş Tarihi - Received: 15.02.2015; Kabul Tarihi - Accepted: 01.05.2015

*İletişim - Correspondence Author: Cihat Çınar Başekim, Bayındır İçerenköy Hastanesi- İstanbul – Turkey
cinarbasekim@yahoo.com*

1879'da Teşrih Muallimi (Anatomi Profesörü) oldu.

1883'de kaymakam oldu.

1887'de miralay oldu.

1896'da mirliva oldu.

1903'de ferikliğe terfi etti (Şekil 2).

1904'de Ferdinant Paşa'dan boşalan Cemiyet-i Tıbbiye-i Mülkiye reisliğine getirildi.

1908'de meşrutiyetin ilanından sonra Askeri Tıbbiye Nazırlığı görevine atandı.

1909'da emekli oldu ancak fahri müderris olarak çalışmalarına devam etti.

1916'da tıbbiyeden ayrıldı.

30 Aralık 1920'de, 75 yaşında vefat etti.

Hasan Mazhar Paşa Teşrih Muavinliği'ne atandığı 1878'den emekli olduğu 1909'a kadar 31 yıl fiilen ve devamında da yedi yıl fahri olarak anatomi alanında eğitim ve hizmet vermiştir. Çalışmaları ve yazdığı kitapları ile ülkemizde anatomi biliminin kurulmasında çok önemli katkıları olmuştur. Ayrıca Türkçe tıp eğitiminin kurulması ve yerleşmesinde de önemli katkıları olmuştur. ^{2,3,4}

Haydarpaşa Hastanesi'nde çalıştığı dönemde Askeri Şura Reisi Esat Paşa'nın hastaneyi ziyareti sırasında gösterdiği gayretli ve dikkate değer çalışmalarının bir ödülü olarak 1871'de Paris'e gitti. ⁴ Paris'te ünlü anatomist Constant Sappey'in yanında cerrahi ve anatomi ihtisası yaptı. Burada üstün bir gayret ile çalışarak derece ile ihtisasını tamamladı. ²⁻⁵

Hasan Mazhar Paşa'nın mezun olduğu yıllarda ülkemizde tıp eğitimi Fransızca yapılmaktaydı. Mazhar Paşa, bir grup arkadaşı ile birlikte eğitimin Türkçe olması için çalışmalar başlattı. Özellikle anatomi terimleri olmak üzere birçok tıbbi terimin Türkçelerini bulmuş ve kullanılmasını sağlamıştır. ^{2,3,5} Bu terimler uzun yıllar kullanıldı. İlk Türkçe tıp sözlüğü Lugat-ı Tıbbiye'nin hazırlanmasında da görev almıştır.

Şekil 1. Mazhar Paşa'nın (Mazhar Süleyman)'ın 332 Nolu, 18 Kasım 1869 tarihli (25 Şaban 1286) Tıp Fakültesi (Faculté de Médecine de Constantinople) diploması (Sn. Mazhar ERTEN'in izni ile).

Şekil 2. Paşalık üniforması ile (Sn. Mazhar ERTEN'in izni ile)

Üç Mart 1867'de kurulmuş olan Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye ilk milli tıp derneğimizdir. Mazhar Bey, Tıbbiyede öğretim dilinin millileştirilmesi amacı ile kurulmuş olan bu cemiyetin ilk üyelerindendir. Ayrıca bir süre Meclis-i Tıbbiye-i Mülkiye azalığı, Hıfzıshha-i Umumiye azalığı, Cemiyet-i Tıbbiye-i Şahane azalığı gibi görevlerde bulunmuştur. Mülkiye tıbbiyesinin kurucularındandır.

Uzun yıllar tıbbiyede dersler veren Mazhar Paşa ikinci tanzimatın ilanından sonra (1908) Mekteb-i Tıbbiye Nazırlığı'na atandı. Ancak bir süre sonra kendi isteği ile emekli olarak üniversitede "Fahri Teşrih Müderrisliği" unvanı ile çalışmalarına devam etti. Fahri müderrisliği döneminde de teşrihaneyi ihmal etmemiştir. Belirli günlerde gelerek çalışmalarını sürdürmüştür ^{2,3,4,6}(Şekil 3).

Mazhar Paşa iyi huylu, güler yüzlü, eğlenceli, çevresinde sevilen, muhterem birisi idi. Güzel kanun çalardı. Dersleri zevkle dinlenir, gereksiz ayrıntılarla öğrencisini yormazdı. Çalışmalarını yorulmaz bir faaliyetle sürdürür, işini zevkle yapardı. Kadavra üzerinde diseksiyon yaparken şarkı mırıldandığı olurdu ^{4,6,7,8}.

Mazhar Paşa bazı kitapların tercümesini yaparak ayrıca birçok kitabı da bizzat kendisi yazarak anatomi bilimine kazandırmıştır. Yazdığı kitaplar şunlardır. ²⁻⁷

- İlm-i Teşrih-i Tavsifi. Fransızcadan tercüme, yazarı A. Jamin. Ülkemizde anatomi konusunda yazılmış beşinci eserdir.
- İlm-i Teşrih-i Tavsifi (7 cilt) (C. Saphey'in Anatomie Descriptive adlı kitabından hazırlanmıştır. 1901.
- Mükemmel Teşrih Atlası.
- İlm-i Teşrih-i Topografi (2 cilt). 1908. Topografik anatomi dersi için yazmış olduğu bu kitap ülkemizde topografik anatomi konusunda yazılan ilk eserdir. Kadavra diseksiyonları yanı sıra bazı cerrahi işlemlerde de rehberlik sağlayacak niteliktedir.
- Mebâhisu'Asab (Sinir ilmi)
- Usul-ü teşrih. Diseksiyon usulleri hakkında yazmaya başladığı bu kitap yarım kalmıştır.

Mazhar Paşa'nın, yazdığı bu kitaplardan birisinin basılmasını sağlamak için bir evini satmak ya da rehine etmek sureti ile para sağladığı söylenmektedir. Yani hem ilmen, hem de parasal olarak bir özveride bulunmuş, ancak bundan dolayı maalesef son günlerini sıkıntı içerisinde geçirmiştir. ^{4,9}

Mazhar Paşa 30 Aralık 1920'de vefat etmiştir. O günler İstanbul'un işgal altında olduğu günlerdi. Haydarpaşa Tıbbiye binasının bir bölümüne de İngiliz askerleri yerleşmişti. Mazhar Paşa'nın cenazesi için 1 Ocak 1921 günü tıbbiye binası önünde bir cenaze töreni düzenlendi. Törden sonra tıbbiyeli öğrenciler tabutunu taşımak istediler. İngilizler bu toplu yürüyüşü engellemeye çalıştılar ve topluluğu dağıtmak istediler. Ancak tıbbiyeliler bu engellemeye kararlılıkla karşı durmuşlardır. Son sınıf öğrencilerinden Sudi Bey İngiliz askerlerinden bazılarını kollarından tutup savurmak sureti ile bertaraf etmiştir. Tıbbiyelilerin ısrarları karşısında duramayacaklarını anlayan İngilizler geri çekilmek zorunda kaldılar. Öğrencileri tarafından çok sevilen Hasan Mazhar Bey, cenaze töreninde de İngiliz askerlerine, kararlı tıbbiyelilerin engellenemeyeceği dersinin verilmesini sağlamıştır. Cenazesi Karacaahmet mezarlığına kadar talebeler tarafından taşınmış ve burada defnedilmiştir ^{7,10} (Şekil 4,5).

Şekil 3. Emekliliğinden sonra, fahri müderris olduğu günlerde (C. Çınar Başekim Arşivi).

Şekil 4. Tıbbiye öğrencileri ve hocaları (arkada, ortada anatomi kürsüsü hocalarından Nurettin Ali Bey) Hasan Mazhar Paşa'nın cenaze töreninde, Karacaahmet Mezarlığı'nda (C. Çınar Başekim Arşivi).

Şekil 5. Hasan Mazhar Paşa'nın Karacaahmet mezarlığında bulunan mezar taşı ve kitabesi*

* Hüvel Baki. Mesleğinin en samimi hadimi, batının en büyük müşerrihi, faziletlerin müebbed timsali olan doktor Mazhar Paşa Tıp Medresesi teşrih müderrisi tabib alim-ü müşerrih sıfatlarıyla kırk iki sene İslamlık, Türklük ve insanlık alemine hizmet ettikten ve hayatının her devresini müstakbel nesillere sa'yin ve fedakarlığın munzam hatırası olarak terk ettikten sonra tarihin hafızasında ve bu hakigufranda Allah'ın rahmetine kavuşmuştur.

KAYNAKLAR

1. Ailesi ile görüşme
2. Turamanlar O, Özen OA, Akçer S, Toktaş M. Modern anatominin kurucularından Hasan Mazhar Paşa. Kocatepe Tıp Dergisi. 2012;Mayıs 13:123-128
3. Kahya E. Fransa'da ihtisas yapmış olan Türk hekimlerinden bazıları. Cumhuriyetin 60 yıl armağanı. DTFC, Ankara 1987:244-262
4. Dr. Hamza B. Üstat Mazhar Paşa. Sıhhat Almanakı. S. 415-417. 1933
5. Ulucam E, Gökce N, Mesut R. Turkish anatomy education from the foundation of the first modern medical school to today. 7. National Congress on the History of Medicine. 2002
6. Sağlam T. Nasıl okudum. Nehir Yayınları. İstanbul 1991
7. Özbay K. Türk Asker Hekimliği Tarihi ve Asker Hastaneleri. Cilt II. İstanbul Matbaası 1976
8. Rıza Tahsin. Tıp Fakültesi Tarihçesi (Mirat-ı Mekteb-i Tıbbiye) Cilt 1-2. Ed. A. Kazancıgil. Özel Yayınlar 1991
9. Tosyavizade Dr. Rifat Osman. Hayatım ve Hatıratım. Çeviren Dr. Ratıp KAZANCIGİL GATA Basımevi Ankara 1998
10. Altıntaş A. Kurtuluş savaşı sırasında haydarpaşa tıbbiyesi. 6. Üsküdar Sempozyumu. 2008